

Vážené dámy, vážení páni!

Dovoľte mi, aby som Vám v stručnosti odprezentovala legislatívu súvisiacu so striedavou osobnou starostlivosťou, v rámci ktorej sa okrajovo dotknem aj aplikačných problémov, ktoré zakladajú potrebu legislatívnej úpravy v blízkej budúcnosti.

Prijatím nového zákona o rodine č. 36/2005 Z.z. došlo v rodinnom práve k oddeleniu verejnoprávnej a súkromnoprávnej časti a zákon o rodine sa stal jediným zdrojom jeho súkromnoprávnej úpravy.

K zavedeniu inštitútu striedavej osobnej starostlivosti došlo na základe jeho štvrtej novelizácie, a to zákonom č. 217/2010 Z.z., ktorým sa tento zákon menil a dopĺňal.

K zmenám došlo v ustanovení § 24, kedy sa za odsek 1 vložil odsek 2 so znením:

„Ak sú obidvaja rodičia spôsobilí dieťa vychovávať a ak majú o osobnú starostlivosť o dieťa obidvaja rodičia záujem, tak súd môže zveriť dieťa do striedavej osobnej starostlivosti obidvoch rodičov, ak je to v záujme dieťaťa a ak budú takto lepšie zaistené potreby dieťaťa.

Ak so striedavou osobnou starostlivosťou súhlasí aspoň jeden z rodičov dieťaťa, tak súd musí skúmať, či bude striedavá osobná starostlivosť v záujme dieťaťa“

Okrem toho bolo ustanovenie § 24 doplnené o odsek 4, v zmysle ktorého „Súd pri rozhodovaní o výkone rodičovských práv a povinností alebo pri schvaľovaní dohody rodičov rešpektuje právo maloletého dieťaťa na zachovanie jeho vzťahu k obidvom rodičom a vždy prihliadne na záujem maloletého dieťaťa, najmä na jeho citové väzby, vývinové potreby, stabilitu budúceho výchovného prostredia a ku schopnosti rodiča dohodnúť sa na výchove a starostlivosti o dieťa s druhým rodičom. Súd dbá, aby bolo rešpektované právo dieťaťa na výchovu a starostlivosť zo strany obidvoch rodičov a aby bolo rešpektované právo dieťaťa na udržiavanie pravidelného, rovnocenného a rovnoprávneho osobného styku s obidvomi rodičmi.“

Odsekom 6 bolo doplnené aj ustanovenie § 62 ZR ktorý pojednáva o určení výživného pri takejto forme starostlivosti „Ak je maloleté dieťa zverené do striedavej osobnej starostlivosti rodičov, súd pri určení výživného prihliadne na dĺžku striedavej osobnej starostlivosti každého rodiča alebo súd môže rozhodnúť aj tak, že počas trvania striedavej osobnej starostlivosti rodičov výživné neurčuje.“

V súvislosti s uvedenými zmenami došlo aj k novelizácii procesnoprávneho predpisu platného v danom čase, a to OSP, ktorý bol doplnený o ustanovenie týkajúce sa možnosti zverenia dieťaťa do striedavej osobnej starostlivosti oboch rodičov aj predbežným opatrením, nakoľko dovtedajší právny stav neumožňoval zveriť maloleté dieťa len do starostlivosti jedného z rodičov a tým pádom nerešpektoval vznik inštitútu striedavej starostlivosti. V tomto duchu došlo aj k zmene pri doručovaní uznesenia o predbežnom opatrení. Občiansky súdny poriadok bol medzičasom zrušený a nahradený novými procesnoprávnymi predpismi, pričom na konanie o maloletých sa vzťahuje zákon č. 161/2015 Z.z. CMP a v súlade s ustanovením § 2 tohto zákona sa na konania použijú ustanovenia aj Civilného sporového poriadku, ak tento zákon neustanovuje inak.

Základným cieľom novelizácie zákona o rodine v zmysle dôvodovej správy bolo precizovanie uvedeného zákona, pričom striedavá starostlivosť sa uvádza ako relevantný a plnohodnotný variant porozvodovej starostlivosti o dieťa a rešpektuje jeho najlepší záujem.

Uvádza sa, že „zmena tohto ustanovenia vytvára širší priestor pre sudcov aj rodičov, aby lepšie využívali inštitút striedavej starostlivosti v možných prípadoch. Tým sa zabezpečí, že viac detí rozvodom nepríde o jedného z rodičov, s ktorým by obvykle stratili alebo obmedzili kontakt. Toto ustanovenie zakladá právo na rešpektovanie rodičovských práv oboch rodičov a neobmedzuje práva dieťaťa na starostlivosť oboch rodičov.“

K legislatívnej zmene došlo aj v súvislosti s potrebami aplikácie čl. 18 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa, v zmysle ktorého vynaložia štáty, ktoré sú zmluvnou stranou Dohovoru, všetko úsilie na to, aby sa uznala zásada, že obaja rodičia majú spoločnú zodpovednosť za výchovu a vývoj dieťaťa.

Prijatím novely sa založila povinnosť súdu dbať na to, aby bolo rešpektované právo dieťaťa na udržiavanie pravidelného, rovnocenného a rovnoprávneho osobného styku s obidvomi rodičmi. A má za cieľ posilniť jeho vzťah k obidvom rodičom.

Novela vychádza z úpravy zákona o rodine v Českej republike a inšpiráciou pre ňu bol aj nemecký Cochemský model opatrovníckeho súdu.

Tak, ako to vyplýva z príslušných ustanovení ZR o zavedení striedavej osobnej starostlivosti, cieľom prijatia uvedenej legislatívy bolo zachovanie rešpektovania práv detí na zachovanie vzťahu s oboma rodičmi, na právo byť vychovávané oboma rodičmi, na právo poznať rodinné zázemie a blízke osoby oboch rodičov a zároveň rešpektovanie práv oboch rodičov na aktívnu starostlivosť o maloletých, o možnosť vychovávať svoje deti a možnosť udržiavať produktívny vzťah medzi dieťaťom a oboma rodičmi. Tieto možnosti nie sa dané v prípade výlučnej osobnej starostlivosti, nakoľko rodič, ktorému je maloleté dieťa zverené má právo rozhodovať o všetkých bežných a každodenných záležitostiach týkajúcich sa dieťaťa bez súhlasu druhého rodiča, avšak na rozhodnutie o všetkých podstatných veciach súvisiacich s výkonom rodičovských práv a povinností (správa majetku, vysťahovanie dieťaťa do cudziny, štátne občianstvo, udelenie súhlasu na poskytovanie zdravotnej starostlivosti, príprava na budúce povolanie, atď ), potrebuje súhlas druhého rodiča. V prípade, že sa rodičia nedohodnú, v zmysle § 35 ZR rozhodne na návrh niektorého z nich súd.

A tu prichádzame k aplikačným problémom v praxi. Napriek tomu, že súčasná legislatíva umožňuje zveriť maloleté deti neodkladným opatrením aj do striedavej osobnej starostlivosti oboch rodičov, je tomu tak len veľmi zriedka. Aj v prípadoch, keď má súd preukázané, že rodičia žili v spoločnej domácnosti a obaja boli súčinní pri výchove maloletých, na základe podaného návrhu na nariadenie neodkladného opatrenia jedným z rodičov zverí súd dočasne maloleté dieťa, alebo deti do výlučnej osobnej starostlivosti jednému z rodičov (skoro vždy matke). Súd tak koná napriek tomu, že nemal preukázané, že by druhý rodič mal zlý vplyv na maloleté deti, bol by trestne stíhaný, alebo odsúdený za trestný čin súvisiaci s rodičovskými právami a povinnosťami napr. za týranie. Pýtam sa? Nedochádza takýmto konaním k porušovaniu práva dieťaťa na druhého rodiča a práva druhého rodiča na starostlivosť o maloleté dieťa? Týmto úkonom je totiž druhý rodič skoro úplne vylúčený z práva rozhodovať o svojom dieťati a často krát mu zostáva len možnosť doprosovať sa preferenčnému rodičovi a súhlasiť s jeho návrhmi, inak by kontakt s maloletými úplne stratil. Treba totiž povedať, že v rámci neodkladných opatrení sa styk s druhým rodičom obligatórne neupravuje a pokiaľ áno, tak len

na veľmi krátky čas. Čiže maloleté dieťa, ktoré rado trávilo čas s druhým rodičom zrazu nemá možnosť na styk napriek tomu, že sa styku dožaduje a o styk má záujem aj druhý rodič.

Pokiaľ vezmeme v úvahu dĺžku trvania poručníckych sporov tak je zrejmé, aké obrovské výhody má preferenčný rodič vo vzťahu k druhému rodičovi. Má totiž dočasne zverené dieťa a trávi s ním skoro celý čas. „ Je logické, že dieťa bude preferovať toho rodiča, s ktorým prevažne žije a ktorý má dostatok priestoru na to, aby formoval vôľu dieťaťa na rozdiel od druhého rodiča. V takýchto prípadoch je nutné zisťovať, aké okolnosti viedli k strate kontaktu medzi druhým rodičom a dieťaťom a či spočívali v osobe preferenčného rodiča alebo oprávneného rodiča a či išlo o zavinené konanie alebo nezáujem“ (uznesenie KS Trnava z 23.1.2012, sp.zn. 23CoP 96/2011). Následkom je však skoro vždy strata hlbokého a vrúcneho vzťahu k druhému rodičovi, odmietanie styku a agresívne správanie dieťaťa vo vzťahu k druhému rodičovi.

Práve z dôvodu, aby ani jeden z rodičov nezískal časovú výhodu a aby sa minimalizovali deštruktívne dopady na maloletých prichádzalo by v úvahu dočasné zverenie maloletých prioritne do striedavej osobnej starostlivosti. V komplikovanejších prípadoch by bolo potrebné pre vydaním uznesenia o nariadení neodkladného opatrenia nariadiť pojednávanie a zistiť skutkový stav veci, napr. z akých dôvodov sa jeden z rodičov odsťahoval na takú vzdialenosť, že nie je možné realizovať striedavú osobnú starostlivosť, z akých dôvodov podal na druhého rodiča trestné oznámenie, atď. Pokiaľ sa totiž maloleté dieťa zverí neodkladným opatrením do osobnej starostlivosti jednému z rodičov je veľmi málo pravdepodobné, že v rámci samotného konania dôjde k zmene výlučnej starostlivosti na striedavú osobnú starostlivosť.

Zároveň by potrebné do procesnoprávných predpisov zakotviť lehotu, v rámci ktorej by bol súd povinný vytyčiť prvé pojednávanie vo veci samej. Čím skorší termín, tým menšie riziko nutnosti sanácie vzniknutého stavu. Totiž pomerne často dochádza k situáciám, kedy je dieťa potrebné sanovať a nastoliť stav, v ktorom bude čo najmenej trpieť. To však nemá nič spoločné s najlepším záujmom dieťaťa, ale súvisí s nečinnosťou príslušných orgánov, ktoré svojim konaním pripustili, že k takému stavu došlo. Je potrebné mať na zreteli, že čím dlhšie konanie, tým nepriaznivejší dopad na maloleté deti. Je totiž pravidlom, že rodičia, ktorým na maloletých záležitosti nezaťažujú súdy podaniami a pokiaľ je to aj nutné, tak majú na zreteli záujem dieťaťa a skoro vždy sa dohodnú!

Vo vzťahu k striedavej osobnej starostlivosti je potrebné poukázať aj na dezinformáciu vo vzťahu k tomu, že pokiaľ jeden rodič nesúhlasí so striedavou osobnou starostlivosťou, tak automaticky nie je možné striedavú osobnú starostlivosť nariadiť. Je to pomerne častá zavádzajúca informácia, ktorá nemá žiadnu v oporu v zákone. Z ustanovenia § 24 ZR vyplýva, že ak so striedavou osobnou starostlivosťou súhlasí aspoň jeden z rodičov dieťaťa, súd musí skúmať či bude striedavá osobná starostlivosť v záujme dieťaťa. Na uvedené reflektovala aj súdna prax. Z uznesenia KS Trnava zo dňa 23.1.2012 sp.zn. 23 CoP 96/2011 vyplýva nasledovné: „Prvoradým hľadiskom pri rozhodovaní je vždy záujem dieťaťa a na zamietnutie tejto možnosti nemôže stačiť svojvoľné, účelové, nelogické odmietanie striedavej starostlivosti preferenčným rodičom. Takéto správanie je totiž zneužitím práva dieťaťa vychovávať, ktorého obsahom je aj právo osobnej starostlivosti o dieťa. Súd nemôže poskytnúť ochranu zneužívaniu práv na úkor niekoho iného. Je teda nevyhnutné spoľahlivo zisťovať, z akých

dôvodov nie je preferenčný rodič ochotný spolupracovať s druhým rodičom a komunikovať s ním o výchove. “

Z rozsudku KS BA zo dňa 26.1.2016 sp.zn. 11CoP 290/2015 vyplýva nasledovné: „ Pre rozhodovanie v konaní starostlivosti o maloletých je podstatný motív, ktorý vedie jedného z rodičov osvojovať si právo rozhodovať o spoločnom dieťati prevažne sám, prípadne svojim rozhodnutím vydeľovať druhému rodičovi s rovnoprávnym postavením čas a priestor na stretávanie s dieťaťom. V prvom rade hľadiskom pri rozhodovaní je vždy záujem dieťaťa, nemôže stačiť svojvoľné a účelové alebo nelogické odmietanie striedavej starostlivosti preferenčným rodičom, pretože takéto správanie je zneužívaním práva dieťaťa, práva dieťa vychovávať, ktorého obsahom je aj právo osobnej starostlivosti o dieťa.“

Pomerne často sa v právnej praxi stretávame s názorom, že najlepším riešením ako získať dieťa do výlučnej osobnej starostlivosti je zamedziť styku dieťaťa s druhým rodičom a vytvoriť tak živnú pôdu pre vyjednávanie, keďže druhý rodič vzhľadom k tomu, že vníma, ako stráca kontakt so svojim dieťaťom je prístupný akejkolvek dohode. Nie je tomu tak, a uvedené vyplýva aj z rozsudku KS Trnava zo dňa 17.2.2016 sp.zn. 10CoP 34/2015 z ktorého citujem: „ Zverenie dieťaťa do výlučnej starostlivosti jedného z rodičov nesmie byť výrazom ústupku vzájomnej rivalite rodičov ktorá sleduje boj o dieťa. Na spôsob výchovy striedavou osobnou starostlivosťou súd nesmie rezignovať, ak jeden z rodičov s týmto spôsobom výchovy nesúhlasí, a preto je daný dôvod zaoberať sa dôvodmi , na ktorých je nesúhlas druhého rodiča so striedavou osobnou starostlivosťou vybudovaný“.

Z rozsudku KS BA z 1.3.2016 sp.zn. 11CoP 393/2015 vyplýva: „Záujem maloletého však nemožno vidieť iba v tom, že je za každú cenu treba rešpektovať vytvorený faktický vzťah. Nebolo by to namieste najmä vtedy, ak by faktický vzťah bol vyvolaný svojvoľným, bezdôvodným nerešpektovaním súdnych rozhodnutí alebo práv druhého rodiča.“

V prípadoch, keď sa preferenčný rodič snaží získať výhodné postavenie v konaní o úprave práv a povinností k maloletým je potrebné zväžiť, či namiesto striedavej osobnej starostlivosti nie je potrebné v súlade s § 25 ods. 4 ZR zmeniť výchovné prostredie a rozhodnúť o zverení dieťaťa do výlučnej osobnej starostlivosti tomu rodičovi, ktorý vytvára vhodné podmienky pre styk s druhým rodičom. Bránenie dieťaťu v styku s rodičom je totiž pokladané za výrazný nedostatok vo výchove maloletého dieťaťa a ohrozuje vývoj osobnosti dieťaťa v citovej a charakterovej oblasti.

S konaním o úprave práv a povinností je veľmi často spojené aj trestné konanie, a preto by som sa okrajovo dotkla aj tejto problematiky.

V prípadoch, keď dochádza k bráneniu v styku s druhým rodičom a zamedzovaniu možnosti plnohodnotne sa zúčastňovať na výchove dieťaťa druhým rodičom je veľmi dôležité, aby bolo začaté trestné konanie, v rámci ktorého by sa zisťovalo, či konanie preferenčného rodiča nenapĺňa skutkovú podstatu trestného činu týrania, či už samotného dieťaťa, prípadne cez vyvolanie takéhoto stavu nie je cieľom psychické týranie druhého rodiča. Nemôžeme nehovoriť o tom, koľko detí je psychiatricky liečených kvôli rodičovským nezhodám a tieto čísla sa z roka na rok zvyšujú.

Rovnako rastie počet samovrážd detí ako aj nepreferenčných rodičov, pričom sa dôkladne nezisťuje, kto takýto závažný stav vyvolal a rodič, ktorý mohol byť súčinný na takejto trestnej činnosti nikdy nie je potrestaný.

Dôležité by bolo zo strany orgánov činných v trestnom konaní začať ex offo trestné stíhanie za krivé obvinenie v prípade, ak sa podáva trestné oznámenie s úmyslom privodiť trestné stíhanie druhému rodičovi a preukáže sa, že takéto trestné stíhanie bolo neopodstatnené. Zahájenie trestných konaní je totiž v posledných rokoch veľmi účelným prostriedkom, ktorým je možné brániť styku druhému rodičovi s dieťaťom. Postačí podanie trestného oznámenia a sociálna kuratela ako aj samotné súdy často nekonajú dovtedy, kým orgány činné v trestnom konaní dané prípady neuzatvoria. Vytvára sa tak dostatočný priestor pre preferenčného rodiča na získanie výhodného postavenia v spore o maloletých. Pokiaľ by však orgány činné v trestnom konaní zistili, že motívom preferenčného rodiča bolo eliminovať druhého rodiča zo svojho života ako aj zo života dieťaťa, malo by to zakladať možnosť uplatnenia § 25 ods. 4 ZR o zmene starostlivosti. Uvedené by výrazným spôsobom znížilo počet účelovo podaných trestných oznámení.

S konaním o úprave práv a povinností, kam patrí aj striedavá osobná starostlivosť súvisia aj ostatné právne predpisy, a to zákon č. 305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele, zákon č. 571/2009 Z.z. o rodičovskom príspevku, zákon č. 600/2003 Z.z. o prídavku na dieťa, ďalej zákon o hmotnej núdzi, školský zákon, zákon o dani z príjmov, zákon o hlásení pobytu, zákon o poskytovaní zdravotnej starostlivosti, atď. Pre krátkosť času nie je možné priblížiť aj uvedené zákony, avšak je potrebné uviesť, že v prípade striedavej osobnej starostlivosti je vzťah medzi rodičmi omnoho menej konfliktný, a preto nie je problém dohodnúť sa poberaní príspevkov, prídavkov na dieťa, daňového bonusu, na osobe detského lekára, prípadne iného odborného lekára, na trvalom pobyte, školskom zariadení, atď. Najhodnejším sa však javí tieto skutočnosti uviesť v rozsudku, aby sa predišlo prípadným ďalším nezhodám.

Na záver by som dodala, že z ustanovenia § 62 ZR, ktoré bolo doplnené o odsek 6 vyplýva, že súd pri určení výživného prihliadne na dĺžku striedavej osobnej starostlivosti každého rodiča. To znamená, že pomer času tráveného u jedného rodiča nemusí byť zhodný s časom stráveným s druhým rodičom. Dôležité je, aby dochádzalo v istých, vopred určených intervaloch ku striedaniu. Striedavá osobná starostlivosť nie je dôležitá len z toho dôvodu, aby malo dieťa zaručený rovnocenný styk s oboma rodičmi, ale aj z toho dôvodu, aby sa predišlo zneužívaniu právneho postavenia preferenčného rodiča.

Ďakujem za pozornosť!

V Bratislave, dňa 3.12.2019

Vypracovala:

Mgr. Gabriela Nováková

advokátka

